

is berouw al
vooral nog
moeten zien,
llen besluiten
lan weer op
loofs. Zeker,
eling en ver-
band loopt
gedestaat.
verzekerdheid
des geloofs

zijn genade-
gt op te hef-
en op zich-
el staan. En
et onbewege-
leen wat op
rijzeling des
t vervangen,
drijven. Aan
in Christus

K. F.

LEVEN.

materialisme
ekomst o.m.
n het visioen

edachte, dat
r eindelijk
heleel en al,
door gees-
ke antithese,
ar einde toe,
zelf, of hier
toet, en ook:
waarbij de
eestelijk uur,
en van vroe-
maaltijd van
chte levens-
uur van het
christendom,
den maaltijd
vallen voor

t en honden.

besproken
wij ook nu

st" ten too-
ontsluiting
het getal 666
gen geweest
„gematria”
sen, zijn ge-
eit, dat zoo-
grieksch de
geduid. Een
etal worden
ng door de
de zoo ver-

opvattingen,
van een be-
Romeinsche

traak gingen
roelen allen,
lijk te kun-
zekere ziele-

el en Achab,
huis haars
wreed veld-
t, geen durf
obeam's af-
ne ziet ach-
den krigs-
t, door den
n God van
deze heeft,
David. Haar
en van den
hazia, maar
ogden maar
og, tand om
haar familie
zoo zal zij
itroeien. Zij
king opgelegd.
porenmenging
erhand, in de
* uitgewerkt.
Maar gedu-
ik door voor

keizerschap in 't algemeen zoeken, het vonnis van willekeurigheid niet behoeft te vellen (Rome's keizer was voor de christenen in die dagen werkelijk een type van de antichristelijke gedachte en een drager daarvan), toch heeft daarom elke opvatting, die naar een met bepaalde naam aan te duiden machthebber uit het verleden heenwijst, voor ons overwegende bezwaren¹⁾. En het zijn nog altijd óók theologen van naam, die aan de symbolische opvatting vasthouden, volgens welke het getal dus geestelijke verhoudingen aanduidt²⁾. Al willen wij allerminst ontkennen, dat de profetie, en ten deele ook de apocalyps, de trekken van haar toekomstbeeld meermalen ontleent aan de toestanden, die de ziener beleefde, zoodat dan ook in het Antichristelijk Beest wel degelijk kenmerkende eigenschappen van Rome's keizers te herkennen vallen, toch meenen wij, dat gezonde exegese bij de constructie van het beeld van den Antichrist (het Beest) niet alleen in rekening brengen moet de elementen van het antichristelijke type, dat Johannes in zijn dagen in den man op den Romeinschen keizerstroon voor oogen stond, maar ook het onderricht heeft te aanvaarden van de overheerschende stroomingen in het rijk der ongerechtigheid, zooals de eeuwen na Johannes tot aan onzen tijd toe den onderzoeker die hebben doen zien en haar conclusies hem hebben voorgelegd. De bijbel, die zelf tusschen de „antichristen” en „den” Antichrist onderscheid maakt, gebiedt ons op deze wijze zoowel op het verleden als op het heden te letten³⁾.

Daarom zoeken wij achter het visioen van het Beest niet minder dan de voorzegging van de verschijning, in de laatste dagen, van een machthebber, die in de wereld met groot gezag optreden

¹⁾ B.v.: dat het „verbergen” van een naam niet al te best strookt met Johannes' karakter: hij is niet te vergelijken met den verblinden jongeman, die op een muur in Pompei kraakte: ik houd van haar, wier getal 543 is (Deissmann, 337); de betekenis zou ondanks de verbergings toch gemakkelijk door de vijanden begrepen worden: de Openb. geeft een heel reeks van getallen, die alle symbolisch zijn: het eerste „beest” uit Op. 13 moet met het tweede op één lijn gesteld worden, zoodat het op een bepaalden persoon uit het verleden toepassen van „666” óók zou vragen een bepaalden man aan te wijzen, die als de valsche profet van zijn dagen Johannes voor den geest kan gestaan hebben, in welk werk men in gekreke bloed, het visionaire van den ziener komt met deze rekenknetjes in gedrang, enz.

²⁾ We noemen: Dr A. Kuypers, Dr S. Greydanus, Dr J. C. de Moor, Dr V. Hepp, Th. Zahn (II 713 v.), Dr A. Veldhuisen, die in Bijbelsch Kerkelijk Wdb. schrift „Neemt men 666 aan, dan zal 777 het normale menschengetal zijn, terwijl 888 beantwoordt aan de getalwaarde van Jezus”. Tegenover dit bovennormale is dan 666 het ondernormale” (s. v. „Apocalypisch getal”, dl II. Kuypers, Greydanus, De Moor, Hepp, ook Philip Mauro (a. w. 20) zoeken een tegenstelling met 7 als het getal der goddelijke volmaaktheid, waaraan het menscheleke niet toe kan of wil of mag komen. Het menscheleke in zijn vergeefsche trachten naar het goddelijke (maar dan in zelfzucht) of in zijn volledig opgevoerde arbeidsprestatie, zonder God.

³⁾ Dr F. W. Graubede, Nieuw-Testamentische Exegese, Amsterdam, H. A. v. Rotterdam (jauug, reeds 13 Dec. 1912) bl. 17. Ook een man als Völter spreekt uit, dat de leugenprofet, het tweede beest (Op. 13^{4v.}) ontworpen is naar een model, dat de ziener uit zijn dagen kende (de Aziarch, volgens hem, doch dat het beeld van dien Romeinschen bewindhebber is vergroot en in de onderdeelen breeder ingewerkt ten behoeve van de profetische ontwikkeling der laatste dingen (a. w. bl. 109). Ongeveer op deze manier gelooven wij ook het antichristelijk beeld te mogen ontwerpen, al hebben wij daarvoor andere gronden.

⁴⁾ Hoeveer soms de symboliek door anderen gedreven wordt, leere de „oplossing” van G. A. v. d. Bergh v. Eyenga, die 666 verklaart als een drie-hoekgetal (660 de som van alle getallen van 1—36 en 36 weer de som van de getallen 1—8, zoodat niet het 6-tal, maar het 8-tal den grondslag schijnt te moeten vormen. (Zeitsch. für neutest. Wissenschaft, 1912, 13, 293 v.; Vgl. Boll, a. w. 23; en Nieuw Theol. Tijdschrift, 1915, bl. 82 v.; Vgl. Hepp, Antichr., 338). En als we dan nog denken aan de pogingen van Gunkel (Schöpfung und Chaos, 1840), waarbij ook hij tracht 666 te verklaren op symbolische manier, maar deze dan ontleend aan de mythologie van Babylon, ... nu, dan behoeven de voorstanders van de symbolische opvatting onder de orthodoxen zich nog niet weg te schamen. Vgl. Maurice Jones, B. D., The New Testament in the Twentieth Century, Macmillan & Co., London, 1914, 438, 439, 454, 455.

is als een vrouwelijke Lucifer, die de vuist ballt tegen den Almachtige. En gelijk Milton, Vondel en zoovele anderen om de Satansfiguur hun epos of drama hebben gegroepeerd, zoo heeft Racine deze hatende en hartstochtelijke vrouw tot de protagonist van zijn schoon treurspel gemaakt. Zij geeft den stoot tot de actie, hare lotgevallen houden onze aandacht gevangen en, bij de eindkatastroof zien wij haar, met het toornig gelaat naar den hemel gekeerd en met godslastering op de lippen, nedervaren in den afgrond der vernietiging.

Racine heeft haar tot antagonist gegeven den hoogepriester Jojada, die voor de belangen van den onmondigen koning opkomt.

Tusschen de beide allesoverheerschende figuren van den protagonist en den antagonist heeft Racine geplaatst een derden speler, of, om in de terminologie van het oude Grieksche treurspel te blijven, een tritagonist, die de drager van de intrige, de verwickeling, is. Ofschoon den Bijbelschen naam van Abner dragend, is deze persoon een creatie van Racine. Het is een man, die als krijgsoverste Joram en Ahaziah heeft gediend en die, als bij ons De Ruyter, zonder naar kleur of partij te vragen, het vaderland alléén getrouw, in den dienst van Athalia is overgegaan. Wie anders dan Athalia zou hij dienen, nu het geslacht van David van den aardbodem is weggedaan? Hij is Jojada zeer wél gezind en als hij

zal, en die aan de zonne haar geweldigste krachtsontplooiing, haar machtigste organisatie, haar scherpste wetenschappelijke verdediging, haar verlokendste propaganda en haar meest daemonische uitwerking geven zal. Op de ontzaglijke krachtsinspanning van dezen cultuur-mensch-zonder-God, op zijn hoogste arbeidsvermogen in de lijn der menschverheerlijking, wijst dan, naar de wet der symboliek⁴⁾, het getal 666:

* * *

Wanneer nu de Antichrist verschijnt, zal hij, aldus Johannes, grijpen naar het scherpe wapen, dat reeds zoo menige sociale worsteling heeft vergiftigd, het wapen van den „boycot”. Boycot — dat is de opzettelijke, systematische uitsluiting van de eene groep door de andere; een uitsluiting, waarbij aan de verdrukte partij het aanzitten aan de tafel der gemeenschap, de toegang tot de markt en tot het huis van arbeid ontzegd wordt.

Dit wapen nu zal de Antichrist keeren tegen het christendom.

Wanneer de eeredienst van den Mensch der Zonde uitgeroepen wordt, (vs. 14, 15), dan zal hij, zoo lezen we, aan wie hem volgen willen, een „merk-teeken” geven. Hoe men ook over den aard van dit kenteeken denken moge⁵⁾, zooveel is toch wel af te leiden uit Openb. 13, dat op uitwendig-waarnem-bare wijze de keuze van de menschen vóór den Antichrist zich zal doen zien. En ieder, die tegen hem kiest, en de uiterlijke kenteekenen van gehoorzaamheid aan den Vorst der Zonde weigert, zal van het ruilverkeer worden uitgesloten. Wie met den grooten hoop niet optrekt en dus met den stroom niet meegaat, wie de aanbidding weigert aan den Mensch der Zonde, die zal de paria der toekomst moeten zijn (vs. 16, 17).

In dit licht gezien, is de schildering wel zeer bel van kleur, die de Bijbel van den Antichrist gegeven heeft.

Hij geeft ons het beeld van een geharnast strijder, een organisator, die, om den „vrede” der menschheid, den strijd niet ontwijkt, den strijd tegen het laatste asyl van het stervende christendom, gelijk hij het ziet en wil zien. Als die strijd de duizenden opzweept tegen de christenen, dan wordt het:

Zij knauwden hen door 't knagen van de pijn,
Wanneer zij hem, der aarde heer aanbden.
Zij dwongen hem, of 't hunne zielen schaafde,
Bij 't offer in zijn hooge huis te zijn.

Want in hem spookte reeds de vuren nacht,
Dien hij wel wist, dat over hem zou komen.
Toen dorste hij naar 't bloed van alle vromen,
Maar zijn gezicht bleef vriendelijk en zacht.

Wat hier W. de Mérode zegt, zegt de Bijbel ook, behalve dan dat laatste. Waarom ook zou het gezicht vriendelijk blijven en zacht van den man, die den grooten boycot uitroept? Waarom zou hij maskeeren zijn wil tot strijd? Zegt de Bijbel niet, dat hij deze uitsluitingstactiek met keur van redenen aannemelijk zal maken voor de filosofische en religieuze pseudoprofeten van zijn dagen? Lees, hoe het „beest uit de zee”, de machthebber (13⁴⁻¹⁵) der zonde, naast zich doet opkomen het „beest uit de aarde”, den redenaar, den denker, den valschen profet der zonde (vs. 1, 11). — en ge ziet den afgrond gapen. De daad der geloofsvervolgung zal zich

⁵⁾ Sommigen denken aan een zekere religieuze stigmatisatie, waarbij, ter eere van den keizer-god, het lichaam getatoeerd werd, of op andere wijze (b.v. door inbranden) de naam van het voorwerp der vereering in het lichaam leesbaar gemaakt werd; waarbij de vergelijking met Gal. 6¹¹ geheel ten onrechte dienst moet doen (Weiss-Heitin, Kottm. a. w. 294); zie ook Völter, Off. 108. Anderen denken aan het stempel van den keizer, als grondslag der verklaring, Deissmann, Licht vom Osten 289; dit keizerlijk stempel werd op koopbrieven en dergelijke oorkonden afgedrukt. Weer anderen denken aan een handelsmerk: zij zien „de ontwikkeling van een corporatief monster met zulk een handelsmerk” (Philip Mauro, De Dag des Menachen, J. H. Kok, Kampen, 1915, 150). Zie voorts Bousset, a. w. 338.

eenmaal — maar dat gebeurt vlak voor de eindkatastroof — weet, dat er nog een koning is van Davids geslacht, is hij Athalia's tegenstander.

In korte trekken zal ik nu een overzicht geven van dit treurspel, dat van structuur zoowel als van taal en karakterteekening een der volmaakte is van de Fransche letterkunde⁶⁾.

Het eerste bedrijf behelst, evenals bij alle klassieke stukken, de expositie. De expositie brengt ons op de hoogte met plaats, tijd, omstandigheden, personen, kortom met alles wat noodig is om het stuk aanstonds te begrijpen. Maar terzelfder tijd, evenals de eerste maten ons het Leitmotiv, het thema, van de geheele symphonie doen hooren, zoo ook worden we dadelijk bij het eerste onderhouden, dat Jojada en Abner met elkander hebben, de diepe roerselen van de actie gewaar. Het is als het verre rommelen van den donder, dat aan de uitbarsting van het onweder zelf voorafgaat. Eenerzijds spreekt Abner over het gevaar, dat den tempel bedreigt van de zijde der door duistere oorzaken verontruste koningin; anderzijds onderhouden Jojada en zijn gade, Josabeth, elkander over het kind, dat het symbool en het onderpand is van de vrijheid des volks. Jojada vindt dat de tijd nu niet verre is, om het geheim van zijn geboorte aan zijn getrou-

⁶⁾ Voor meerdere details verwijs ik naar een door mij bewerkte editie van Athalia (Moulonhoff's serie Les meilleurs auteurs français.

gronden op het woord, omdat weer op de leer, de filosofie, de moraal, van den antichristelijken geest. Men zal de valsche profetie zien optreden met de prediking, dat verdelging van het christendom, hoe wreed ze schijnen moge, in den grond even barmhartig is als het wieden van het onkruid uit den bodem, waaruit voor den hongerenden mensch de vrucht moet rijpen (vgl. 16², 19², 20²).

Een poging, om die filosofie eenigermate te benaderen, geeft R. H. Benson, in een toekomstbeeld, aldus:

„Vrede, zoo legde men uit, was voor den eersten keer in de historie der wereld een feit geworden. Er was geen enkele Staat meer, hoe klein ook, wiens belangen niet dezelfde waren, als van een der drie afdeelingen der wereld, waartoe hij behoorde.... De vereeniging van deze drie afdeelingen onder een algemeen hoofd was volbracht door een Persoon, Die, naar het scheen, uit de humaniteit was opgerezen, juist op het oogenblik, dat zulk een Mensch gevraagd werd. Het geloof in hem vroeg dan ook, dat men zich aan zijn oordeel zou onderwerpen. — Dat er nu nog een koninkrijk zou bestaan, dat zijn eigen religieuze meeningen aan een klein aantal leden opdroeg, was een onverdragelijke tirannie, want geen Staat bezat het recht, algemeene wetten af te vaardigen, die niet door iedereen aanvaard konden worden. Dit was niets meer dan verkapt ketterij, die zelfs gevaarlijker was voor de algemeene welvaart der wereld, dan het Individualisme van het Individu. Het menscheleke ras was nu één geheel geworden, en het droeg een ontzettende verantwoording voor zichzelf; er waren geen privé-rechten meer.... De christenen bewezen eer aan een denkbeeldig bovennatuurlijk wezen. De christenen scheidden zich dus vrijwillig af van het Lichaam, zij waren als afgestorven ledematen, die zich lieten overheerschen door een kracht van buiten, die hun leven zelf in gevaar bracht en daardoor het geheele Lichaam in gevaar brachten. Moord, diefstal, onteering, zelfs anarchie, waren geen misdaden te noemen, vergeleken bij die monsterlijke zonde; want waar de anderen het Lichaam kwaad berekenden, deden zij toch nog geen aanval op het hart — hierdoor leed alleen het individu; maar het Leven zelf was niet aangerand. In het christendom schuilde een absoluut doodelijk vergif. Iedere cel, die er mede besmet werd, tastte direct het leven aan. Dit en dit alleen was de misdaad van Hoogverraad tegenover den mensch — en slechts het absoluut uitroeien was een gepast middel.... Met deze argumenten gewapend trokken de sprekers de wereld in, en het succes was aanmerkelijk groot geweest”⁷⁾.

Zoo zal dan de boycot tegen het christendom niet in geheime samenscholingen⁸⁾ worden voorbereid, doch openlijk gepredikt worden op den arcopaag der theomorphe menschheid. De valsche profet schuilt niet weg in het donker. Waarom

⁷⁾ R. H. Benson, De God der Wereld, Vertaling Henriette v. d. Waarden, Het Ned. Boekhuis, Tilburg, enz. bl. 362, 363. Deze Robert Hugh Benson is een zoon van aartsbischof Edward White Benson, die in de Openb. een soort van christelijke filosofie der historie zag (M. Jones, a. w. 154). De zoon is een zeldzaam fijn corrector van den vader. Het boek, hoewel roomsch, en in menig opzicht voor ons onaanneemelijk, is toch fijn gedacht en geeft van de mogelijkheid, en ook de natuurlijkheid, van den strijd, ook in het sociale leven, tusschen Christendom en Antichrist, een zeer treffend beeld, waarin honderd maal meer „apokalyptisch gevoel” voor den dag komt, dan in duizend ecologische rekenknetjes, waarmee, vanuit Amerika, ook ons land overstroomd wordt. Het boek behoeft antipapisten niet af te schrikken, want het komt zoo dicht, in zijn grondgedachten, nabij alles, wat protestantische theologie van den latere tijd vond, dat het den roomschen auteur eenige moeite heeft gekost, om de kerkelijke goedkeuring te krijgen. Vgl. L. P. P. Franks, S. J., Robert Hugh Benson, Ned. Boekhuis, Tilburg, enz. z. j. 109—116, 121. Het slot achten wij te mat.

⁸⁾ Leo Perutz, Die Geburt des Antichrist, Rikola Verlag, Berlin, u. a. w., 46 Aufl. 1921, S. 69.

wen te openbaren.

In het tweede bedrijf begint de actie. Daarin valt wat men noemt, het motorisch moment; Athalia betreedt den tempel des Heeren. De eerste woorden, die men haar hoort uiten, zijn karakteristiek voor haar zielstoestand: „Je ne puis”. Men hoort waarom zij hierheen is gedwaald: zij zoekt er den vrede, het evenwicht, die van haar geweken zijn. Zij spreekt in tegenwoordigheid van Abner en Mathan, haar raadsman en booze genius, over haar innerlijke onrust, en vertelt den droom, die daarvan de aanleiding is. Elke Fransche scholier kent de schoone bewoordingen, waarmede zij haar ontzetting lucht geeft. Haar moeder Izebel is haar verschenen en heeft haar voorspeld, dat ook zij in de handen van den meedoogenloozen God der Joden zal vallen. Daarna heeft ze in haar droom een knaapje gezien, gekleed in den linnen lijfrok der Levieten, dat haar een dolk in de borst stiet. Nu, in den tempel, heeft ze dat jongste — 'tis Joas, het koningskind — in levenden lijve aanschouwd, en kent rust noch duur meer. — Het rechtstreeksche gevolg van dit gesprek is, dat het kind vóór haar wordt gebracht. Zij ondervraagt het, wordt ontroerd door zijn eenvoud en de oprechtheid, maar ergert zich over de wijze, waarop het opgevoed wordt. De spanning van het stuk stijgt hiermede in niet geringe mate.

MARMELSTEIN.